

נושא העבודה

גיוס נשים לצה"ל

העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

גיוס נשים לצה"ל הוא נושא שהיה קרוב אליי מאז ומתמיד. על אף שהנושא נבחר עבורי, הופתעתי לגלות שזה הנושא שנבחר לי ושמחתי עד מאוד. המסע שלי עם הנושא החל עוד אי שם בכיתה ט', לפניי שלוש שנים. אני, צליל ווינסקי, בת יחידה נערה, חובבת ריצה. בגיל 15, בכיתה ט' הריצה החלה להיות כאוויר לנשימה עבורי. בכל פעם שהרגשתי לחץ מהלימודים בבית הספר לחץ בבית או בכללי צורך לפרוק עצבים, הייתי יוצאת החוצה מאזינה למוזיקה ומתחילה לרוץ. הדבר נהפך למעין תרפיה עבורי. התחלתי לראות שככל שהזמן עובר אני מתחילה להשתפר בריצות לאורך טווח ארוך והחלטתי לעשות מעשה. החלטתי להירשם למרוץ הראשון בחיי, מרוץ עשרת הקילומטרים בתל אביב. זוהי הייתה אחת מהחוויות הכי מרגשות ועוצמתיות שעברתי ולמעשה הנקודה שבא הבנתי מהי האהבה האמיתית שלי בחיים ובמה ארצה להשקיע בהמשך. מאז השתתפתי בתחרויות ריצה רבות ופניי מועדות כרגע למרוץ חצי המרתון בפברואר בקרוב בתל אביב. כעת הנכם שואלים כיצד הדבר מתקשר לנושא גיוס הנשים לצה"ל? זוהי תשובתי לשאלה. בעקבות האהבה שלי לריצה שהתפתחה לממדים גדולים, הבנתי במהלך שלוש השנים האחרונות שכושר בכללי הוא האהבה שלי בחיים בנוסף לענף הריצה. הכושר הפך להיות דבר הסובב בחיים שלי והגעתי לרמת כושר שלא יכולתי אף לתאר לעצמי. לפי דעתי, אני יכולה לתרום למדינה שלי רבות בגיוס קרבי ומשמעותי. גיוס שדורש יכולת פיזית ומנטאלית כאחד. לכן אינני מפחדת מכך מאחר ואני מודעת למנטאליות החזקה שיש בתוכי שפיתחתי במהלך השנים כתוצאה מהתחרויות שעברתי וכן גם ההבנה כי אין דבר אשר יכול לעצור אותי מהמטרה שלי. הנושא של גיוס נשים לצה"ל ובמיוחד הגיוס הקרבי שלהן לצבא הגנה לישראל הוא דבר שחשוב לי בנוסף, כי לפי השקפת העולם שלי, נשים בימנו מודעות יותר ליכולות שלהן ולדברים שהן יכולות להציע. קיימות הרבה נשים שיודעות שהן חזקות גם בפן הפיזי אך בעיקר המנטאלי. נשים כאלו הן הדמויות שצבא הגנה לישראל מחפש בתפקידים החשובים שמנהלים את המערכת הצבאית. בעזרת השילוב של הנשים לתפקידים חשובים בצבא הדבר מוכיח כי אפשר גם אחרת, העולם התקדם והשתנה ואנחנו איתו.

תוכן עניינים

4.....	פרק ראשון- מבוא
5-7.....	פרק שני- משפט עברי
5.....	מקורות ראשוניים-תנ"ך
6.....	מקורות תלמודיים
7.....	ספרות מחקרית מודרנית
8-17.....	פרק שלישי- משפט ישראלי
8-10.....	חקיקה
11-14.....	פסיקה
15-17.....	ספרות אקדמית
18.....	פרק רביעי- השוואה בין משפט ישראלי לעברי וסיכום
19.....	נספחים
20-21.....	בבליוגרפיה

מבוא

עבודת מחקר זו עוסקת בעניין גיוס הנשים לצה"ל ובכללי ללחימה. בעבודה הצגתי

החל מהמשפט העברי דרך מקורות תנך ותלמוד שונים ומגוונים עד לדעות שונות כיום, וכן את המשפט הישראלי החל מהפסיקה, החקיקה השונה והדעות כיום. את העבודה חקרתי תוך סינון ועיבוד משמעותי של מאמרים, מחקרים, פסקים, ספרים וכדומה.

העבודה פותחת בענייני המשפט העברי. כיצד מעמד האישה הכה נחות אל מול הגבר משפיעה על מעמדה כן גם בזמן מלחמה. נראה כי, על פי המשפט העברי, אישה בזמן מלחמה "לא שווה הרבה" ואין לה חשיבות מסויימת כאופציה אשר יכולה לקחת חלק ולקדם את המצב, למרות שכן היו נשים באותה התקופה שעשו דברים אחרת. במשפט העברי נראה גם דעות נחרצות לגביי תמיכה/ התנגדות של גיוס הנשים לצבא וכן מה דעותיהם של הרבים כיום בנוגע לשרות המשותף.

לענייני המשפט הישראלי נראה כיצד התגלגלות ההיסטוריה עזרה למעמדה של האישה ובמיוחד בפן הצבאי. השוני בין תקופת התנ"ך לבין תקופתנו כיום הוא מטורף. המשפט אכן מראה את השינוי בתפיסת המחשבה, בו אישה יכולה לתרום בצבא ואפילו בתפקידים משמעותיים כמו לחימה או טיס. לסיכום, נראה כיצד קיימות נשים משמעותיות שהוכיחו למדינה, כי שינוי ה"נורמה" הוא אפשרי ושהאישה שווה לגבר באותה המידה

משפט עברי

מקורות ראשוניים - התנ"ך

גיוס נשים לצבא בעת מלחמה היה דבר שנחשב בתנ"ך כאסור.

בספר "במדבר" פרק א' פסוקים ב-ג נאמר:

"שאו את ראש כל ישראל למשפחתם...במספר שמות כל זכר לגלגלתם."

משמעות הפסוק היא הקביעה כי הזכרים בלבד הם היוצאים לצבא, ולא הנשים.

עוד מקור השולל גיוס נשים לצבא בתנך הוא בספר "במדבר" לב,

פסוקים כו-כז בו נאמר:

"טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד ועבדיך יעברו כל חלוץ

צבא". הנשים כמו הטף למעשה, נשארות מאחור, והלוחמים הגברים - חלוצי הצבא-

הם אך ורק הגברים.

בספר "דברים" פרק כ"ג פסוק ה', נאמר:

"על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצריים.." הכוונה

בפסוק הנ"ל הוא כי דרכו של איש לקדם ולא דרכה של איש לקדם בזמן מצוקה, כפי

שבני ישראל נמצאים בסיטואציה זאת, סיטואציית יציאה ממצריים ובריחה מהמצרים

ומפרעה.

לאחר שהראנו כמה מקורות והוכחות בתנך שגיוס נשים ללחיצה ולחזית הוא היה דבר

לא מקובל ואף אסור, נראה דוגמה לנקבה אשר "פרצה את תקרת הזכוכית" בסצנה

התנכ"ית.

דבורה הנביאה: הייצוג התנכי, לא לפי הנורמה:

דבורה הנביאה הייתה דמות תנכ"ית אשר החליטה להכריז מלחמה על מלך חצור,

שיזם פרעות כנגד עמה, וכן היא זאת שיזמה וארגנה את המלחמה כנגד סיסרא

והמלך יבין. לאורך חלק ארוך בתנ"ך הנשים היו בצד של העורף בכל הקשור

ללחימה. כאן אנו רואים אישה שלא רק הייתה בחזית אלא גם יזמה באופן עצמאי את

המלחמה.

מקורות תלמודיים:

אווירת ההתנגדות והאיסור לגיוס נשים לצבא ולחימה שהתבטאה בתנ"ך שוררת גם במקורות התלמודיים.

הגמרא

נאמר בגמרא קידושין ב ע"ב:

"דרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה".

בהקשר לדברים שהצגתי בפרק התנ"ך במשפט העברי בעמוד הקודם, אנו רואים כי גם בגמרא לא מסתכלים על נשים אף כאופציה שיכולה לקדם ולעזור בזמן אמת של מלחמה, אלא זהו תפקיד הגבר והיא מצידה צריכה להישאר במקומה ולדאוג לילדיה.

הרמב"ם

הרמב"ם כותב ב"פרוש המשנה: {קידושין פ"א מ"ז, מהד' הרב קאפח}

כי מצוות מלחמת העמלק (בנוסף למצוות הפריה, הרביה, תלמוד התורה ופדיון הבן) היא מצוות עשה אותה הנשים לא חייבות בכך.

בנוסף לכך, רמב"ם כותב בהל' מלכים פ"ז ה"ד, בנוגע למלחמת מצווה כי

"הכל יוצאין ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה", והרבד"ז מוסיף ומקשה כשאומר

"וכל כבוד בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד). מה שרבד"ז מוסיף לדברי רמב"ם

למעשה זורקים אור על הנאמר של רמב"ם. קיימים שני הבטים. הבא ראשון יכול להיות

כי, מדובר במליצה מאחר ואם החתן יוצא לקרב ממילא האישה יוצאת מחופתה.

שנית, אם תצא כבר מחופתה מטרתה של האישה בפועל תהיה לתמוך בעורף ולספק

מים ומזון לבעלה.

היתר נשיאת נשק לנשים-פרוש ר' שבתי רפפורט

קיים האיסור "לא יהיה כלי גבר על אישה ולא ילבש גבר שמלת אשה". האיסור הכללי

מסביר שנשים לא יעשו בכלי נשק שימוש כמו שגברים אמורים לא לבוש בגדי נשים.

לאיסור זה קיימים פרושים שונים לאורך כל המקורות התלמודיים. אחד מן הפרושים

שמשכו את תשומת ליבי הייתה ע"פ – שם הערה מא, ר' שבתי רפפורט, אשר כתב

שאסור לאישה לשאת כלי נשק, שמטרתו לסייע במלחמה אך מותר לה להשתמש

בחרב וכדומה כסכין חיתוך.

ספרות מחקר מודרנית

כיום נשים למעשה מתגייסות לצבא הגנה לישראל, נושאות נשק ומשתתפות בתפקידי לחימה אשר היו פתוחים רק לגברים עד לפני כמה שנים. סוגייה משמעותית בה נדון בפרק זה היא למעשה האם אישה צריכה לשרת בצה"ל על פי הבטים שונים של רבים וחכמי הדור שלנו אנו בימינו.

הרב יצחק יוסף

בכתבה שפורסמה בדצמבר 2016, כלפני שנתיים, סופר סיפור של הרב יצחק יוסף כיוצא בנחרצות בפומבי בשיעור השבועי שלו. הרב למעשה מצטרף ותומך במאבק נגד פקודת השרות המשותף של גברים ונשים כאחד. הוא קבע כי לבנות אסור להתגייס לצבא, לשרות הלאומי ובוודאי לא לתפקידי לחימה. הוא מסביר את דבריו כשאומר למעשה שאם בעבר ההלכה חייבה את הנשים להתגייס היה זה הדבר קורה רק על מנת לבשל אוכל לחיילים או לכבס את בגדיהם. במילותיו במאמר: "ברור שהנשים שהלכו שמה הלכו לכבס..." מוסיף ואומר: "הולכים לבשל ולכבס, אבל חס ושלום לצבא? ללכת ולהלחם? ודאי שלא!". לפי טון הדיבור של הרב אנו רואים את הדעה המתנגדת והנחרצת שלו לגביי גיוס נשים לצה"ל.

הרב שלמה ריסקין

לרב ריסקין קיימת דעה מנוגדת והפוכה לגמרי מהרב יצחק יוסף. הרב מסביר שיש להתייחס לעניין גיוס הנשים לצה"ל בערך החינוכי- ערכי ולא מהפן ההלכתי. ריסקין מסביר כי מלחמות ישראל הן למעשה מלחמות מצווה ולא מלחמות רשות, ולכן יש דרישה מהתורה לגיוס נשים לצבא הגנה לישראל. למעשה, לטענתו, נשים צריכות להתגייס לצבא הגנה לישראל ולמעשה לקיים את מלחמות המצווה. גיוסן יהיה משמעותי בין אם זה יהיה בעורף או בחזית. ריסקין אף מוסיף ואומר: "חובתה של האישה להשאר גם בימינו ביצלם...לא פחות ממזעזת".

ראינו שני הבטים שונים של שני רבנים נודעים כיום. למרות תמיכתו של הרב ריסקין בשרות משותף ובצמיחתה של האישה הרוב המכריע של הרבנים כיום מתנגד לשרות המשותף או מוצא בחלקו דברים פסולים (לדוגמה פתיחת תפקידים קרביים לנשים)

משפט ישראלי

חקיקה:

גיוס נשים לצבא הגנה לישראל הוא נושא שנוי במחלוקת מאז הקמת המדינה, ימי הפלמ"ח ועד ימינו. חוק שירות הביטחון, אשר נחקק בשנת 1949 קובע גיוס חובה לכלל האוכלוסייה, גברים ונשים כאחד. למעשה נהפך צבאנו לצבא הראשון בעולם אשר מגייס נשים לשירות חובה במדינתו. (אחריו גם צפון קוריאה שהצטרפה מאוחר יותר). אך למרות הדבר שנעשה רואים בחוק את השוני הנרחב שקיים בין הגברים לנשים בתוך המערכת הצהלית. החל מזמן השרות הסדיר שכתוב בחוק, התפקידים השונים הפותחים בפניי המין הגברי לעומת התפקידים הפתוחים לצד המין הנשי וכן ההשתלשלות של ההבנה כי חוסר השוויון צריך להפסק בתוך מערכת צבא הגנה לישראל, והשינויים בחוק. הדבר יוצג ויובא לידי ביטוי בחוק שרות הביטחון בפרק הנ"ל- חקיקה תחת המשפט הישראלי.

להלן, סעיף 13, פרק ג' (התייצבות לשירות סדיר)

מתוך **חוק שירות בטחון [נוסח משולב]**, תשמ"ו-1986*:

פוקד רשאי, בצו, לקרוא –

● ליוצא-צבא, **גבר**, שנמצא כשר לשירות והוא באחד הגילים שמשמונה עשרה עד **עשרים ותשע**, או שהוא רופא או רופא שיניים והוא באחד הגילים שמשלושים עד שלושים ושמונה;

● ליוצא-צבא, **אישה**, שנמצאה כשרה לשירות והיא באחד הגילים משמונה עשרה עד **עשרים ושש**, או שהיא רופאה או רופאת שיניים והיא באחד הגילים שמעשרים ושבע עד שלושים ושמונה, להתייצב..

¹ חוק שירות הביטחון, התשמ"ו-1986, התייצבות לשירות סדיר [9]

סעיף זה בחוק מראה לנו לראשונה את ההבדל הקיים בין הנשים לגברים בגיוס לצה"ל בחוק. על פי סעיף 13, פרק ג, לחוק שרות הביטחון 1986, אנו יכולים לראות כי מסמיכים נשים להתייצבות לשרות סדיר מגילאים 18-26 ואת הגברים מגילאים 18-29. כן גם ההבדל אצל רופאי ורופאות השיניים (נשים בגילאים 27-38 וגברים מגילאים 30-38) זהו אחד מההבדלים בין הנשים לגברים בגיוס.

הבדל נוסף שניתן לראות בין המינים בחוק הוא משך השרות. להלן סעיפים 15 ו-16, פרק ג, (התייצבות לשרות סדיר) מתוך **חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986:**

15. ² יוצא-צבא, גבר, שנקרא להתייצב לשירות סדיר לפי סעיפים 13 או 14, חייב בשירות סדיר –

● "של שלושים ושניים חדשים..!"

חט תשמ"ו-1986

● "ישל עשרים ושישה חדשים..!"

● "של ארבעה עשר חדשים..!"

בסעיף 15 לחוק אנו רואים את משך השרות אצל הגברים. העיקר בסעיף הוא **משך זמן השרות** אצל הגברים (קיימות סיטואציות שונות לדוגמת רופא שיניים/ עולה חדש אך הדגש הוא על משך זמן השרות).

כעת נראה כיצד בסעיף 16 לחוק הדבר שונה. הסעיף מציג את משך זמן השרות לאשה בצבא לישראל. להלן סעיף 16, פרק ג מתוך

חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986:

16. ⁴ יוצא-צבא, אישה, שנקראה להתייצב לשירות סדיר לפי סעיפים 13 או 14, חייבת בשירות סדיר –

● "של עשרים וארבעה חדשים..!"

● "של שנים עשר חדשים..!"

כשמתבוננים בסעיפים 15 ו-16 לחוק שרות הביטחון, רואים הבדל נוסף בין האישה לגבר והוא במשך זמן השרות. קיים פער ניכר במשך זמן השרות שראינו אצל הגבר (אשר נע בין 14 לחודשים- לשנתיים ושמונה חודשים) בזמן שאצל הנשים זמן השרות נע בהיקף זמן קצר יותר (בין

² זמן השירות לגבר [11] (הוראת שעה) תשנ"ה-1995 (תיקון מספר 19) תשע"ד-2014
³ ראה בחוק משנת: ת"ט תשמ"ו-1986
⁴ זמן השרות לאישה [12]

לאחר שראינו את הבדלים ניכרים בין האישה לגבר בחוק בשני היבטים שונים, נמשיך הלאה להתגלגלות ההיסטוריה. בשנת 2000 נוסף תיקון לחוק את סעיף 16א'. נעמי חזן היא היוזמת בעקבות פרשת אליס מילר (עלייה נדון בהמשך).

להלן סעיף 16 א' וב', פרק ג' התש"ס-2000

מתוך חוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986:

•⁵ לכל יוצא צבא אישה זכות שווה לזכותו של יוצא צבא גבר, למלא תפקיד כלשהו בשירות הצבאי.

• לא יראו פגיעה בזכותה של יוצא צבא אישה למלא תפקיד כלשהו, אם הדבר מתחייב ממהותו ומאופיו של התפקיד.

הסעיף מראה לנו כי מתחוללת מהפכה משנות ה-2000 ביחס מעמד האישה בצה"ל. הדבר מאפשר לנשים להתגייס לכל תפקיד שירצו בצבא הגנה לישראל אך למרות זאת בסעיף ב' בתיקון 16 לחוק רואים כי עדיין קיימת האפליה ולא נפתחים בפני הנשים כל התפקידים במערכת הצהלית.

⁵ שוויון בשירות (תיקון מספר 11) תש"ס-2000

פסיקה:

בג"ץ 4541/94 אליס מילר נגד שר הביטחון

"פסק הדין בעניין מילר הוא אחד מפסקי הדין החשובים ביותר שניתנו בשנים האחרונות על ידי ב'צ, הן משום הנאמר בו והן משום מה שלא נאמר בו והיה צריך להיאמר".

מילים אלו על ידי יוסי נחשתן במאמרו יכולות להראות לנו היבט כללי על פסק הדין. פסק דין אליס מילר, למעשה היה פסק דין אשר טלטל את המערכת הצבאית באותה התקופה, ויצר שינוי משמעותי.

אליס מילר, תחילתה של מהפכה

אליס מילר, הייתה סטודנטית לאווירונאוטיקה בטכניון בעלת רישיון טיסה אזרחי. היא גויסה לצבא הגנה לישראל במסגרת העתודה האקדמית שבה נכחה. שנה לפני תחילת השרות שלה, החליטה מילר כי ברצונה להפוך לטייסת בצבא. היא פנתה בבקשה לעבור את המיון הראשוני לקורס טיס אך בקשתה נדחתה בטענה שאין לשלב נשים במקצועות לחימה. מילר החליטה לעתור כנגד בג"צ, משרד הביטחון וכן צה"ל בעניין אי קבלתה. אף שבג"ץ קיבל את עתירתה של מילר היא עצמה לא עברה את שלב המיונים ולא התקבלה לקורס הטיס.

⁶מתוך מאמר "אפליית גברים בצה"ל (בעקבות בג"צ 4511/94 אליס מילר נ' שר הביטחון), עמ' 115, יוסי נחשתן

בג"ץ 4541/94 אליס מילר נגד שר הביטחון-דברי פסק הדין:

עצם העובדה, כי לא עברה מילר את שלב המיונים ולא קיבלה הזדמנות אמיתית, על עצם היותה אישה היא נפגעה קשות. הפגיעה המרכזית בעקבות המקרה הנ"ל (הנכללת בדברי פסק הדין) היא הפגיעה **בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו** (אשר דוגלת בלשמור על **שוויון הזכויות ללא אפליה בגזע מין או דת**)
נאמר בפסק הדין על ידי השופטת דורנר:

⁷ "חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו נתן מעמד חוקתי, על-חוקי, לאיסור על הפליית נשים... סעיף 1 לחוק היסוד קובע כי את זכויות היסוד יש לכבד ברוח עקרונותיה של הכרזת העצמאות וביניהם שוויון האזרחים **ללא הבדל מין**. שנית, **איסור הפלייתן לרעה של נשים כלול בזכות לכבוד**!"

מילר, שבסך הכל הייתה אישה במדינת ישראל. אישה עם חלום. לא הצליחה לממשו ונפגעה על רקע מינה- אישה, נקבה. זכות היסוד לשוויון בין המינים הופרה.

דברי המדינה והקביעה הסופית

המדינה השיבה חזרה כי החוק מבחין בין נשים לגברים בשל השוני **במאפיינים רלוונטיים** בין שני המינים, ולא נחשב באמת כ"**אפליה**".
כנאמר בפסק הדין: ⁸ "ההתייחסות השונה לשירותן של נשים נסמכת על **שוונות רלוואנטיות** בנתונים, ולפיכך אינה כגדר הפליה פסולה אלא כגדר הבחנה מותרת. בשל השוני במאפיינים הרלוואנטיים, בין גברים לבין נשים, עקרון השוויון אינו חל!"
לדוגמא – הנשים עשויות להיעדר מהשירות בשל היריון ולידה, ועל כן ייווצר קושי בתכנון המבצעי וביכולת הצבאית שלהן. זוהי הסיבה למעשה עלייה בוססה הטענה כי הכשרתן הארוכה והיקרה כטייסות אינה כדאית.
בית המשפט העליון קבע לבסוף, כי סירוב צבא הגנה לישראל בקבלת מילר לקורס טיס הוא אפליה פסולה, וכי צריך לאפשר לנשים להשתלב בטיס. פסק הדין חולל מהפכה חברתית משמעותית, וכיום נשים יכולות להתקבל לקורס טיס ואף לקורסים קרביים אחרים בצה"ל, לדוגמת קורס חובלים ומשמר הגבול.

⁷ בג"צ 4541/94, אליס מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט(4) 94 תשנ"ה/תשנ"ו 1995, סעיף ד (אליבא דשופטת ד' דורנר), עמוד 5, אתר Nevo.
⁸ בג"צ 4541/94, אליס מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט(4) 94 תשנ"ה/תשנ"ו 1995, עמדת המשיבים, סעיף 8, עמוד 18, אתר Nevo.

בג"צ 6757/03 יערה שטולברג נ' שר הביטחון 2003

אנו הולכים קדימה אף יותר בציר הזמן ההיסטורי לכיוון תחילת שנות האלפיים. דברים רבים השתנו מאז, ונפתחו יותר תפקידים קרביים בפני נשים בצבא הגנה לישראל ומקצועות לחימה בפניהן, באווירת אליס מילר (ובזכותה) אך עדיין השיוויון הוא אינו מלא.

אחד מהמקרים המראים זאת הוא מקרה פסק הדין של יערה שטולברג. יערה שטולברג בת ה-21, סמל ראשון במילואים, שירתה כלוחמת נ"מ במערך מסויים אך ביקשה להשתלב במערך המחבט, הנחשב לקרבי יותר. בצה"ל דחו את הבקשה שלה בטענה שאין לה את היכולות הפיזיולוגיות הנדרשות. טענה נוספת של בצה"ל הייתה כי רק אחוז אחד מהנשים מתאימות לפעילות מעין זו, וגם את האחוז הזה לא ניתן לשלב משום שהכנסת אישה למערך התפקיד תפגע "בצנעת הפרט של החייל". שטולברג לא ויתרה והחליטה לפנות אל שדולת הנשים, וביחד הן עתרו לבג"ץ.

החלטת בית המשפט והקביעה הסופית

העתירה הוגשה כבר בשנת 2003, אך רק לאחר שנתיים שלמות ב-2005 (בתאריך 28.2.2005), קבעו השופטים כי מאחר שיערה כבר משוחררת – העתירה פשוט לא רלוונטית עוד.

כפי שנאמר בפסק הדין של שטולברג נגד ש' הביטחון:

"העותרת נעתרה לעצתנו והודיעתנו על מחיקת העתירה. היום, "ט באדר א' תשס"ה (28.2.05)."⁹

המקרה הנ"ל מוכיח לנו כי בגצ"ים נוספים שהגיעו **בסימן אליס מילר** לא תמיד צלחו וכי למעשה השוויון בין המינים בתוך המערכת הצהלית באופן מושלם הוא דבר שניתן עוד לשפר ולהשתפר בו, וכי יכולים להיות דברים אשר אינם ישתנו.

⁹ בג"צ 6757/03, יערה שטולברג נגד שר הביטחון, בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, עמוד 1 אתר. Nevo.

תגובת שטולברג לפסיקה

שטולברג אמרה בתגובה להחלטה כי לו היה בג"ץ פוסק לטובתה, הייתה שוקלת לחזור לתוך המערכת הצבאית ולממש את התפקיד שלה ברמה גבוהה יותר כפי שרצתה.

¹⁰ לדבריה: "גם הרמט"ל חזר לצבא. התפקיד הזה נותן סיפוק רב. הייתי יכולה לתת הרבה יותר "ממה שנתתי, אבל לא נתנו לי הזדמנות. לא נתנו לי להיכנס למערכת בגלל שאני אשה".

¹¹ למרות זאת שטולברג הראתה בדבריה כי אינה ממורמרת: "אני לא מרגישה שעשו פה הצגה, הסבירה: "הם טענו את דעתם, ואני את דעתי ואני יודעת שצדקתי. היה לי שירות מדהים ומפקדים מעולים, היה לי טוב. עשיתי כל מה שהיה באפשרותי ובוזה זה נגמר, וזה בסדר, זו תחושה של שלמות. לפעמים יש יעדים שלא מגיעים אליהם".

אנו יכולים לראות כאמור ממילותיה של יערה שטולברג כי למרות שאומרת בפרוש שלא מביעה חרטה על עתירתה עדיין נשמע בדבריה את העקצוץ והעצב על הנעשה כשאמרה שהייתה יכולה להעניק הרבה יותר ממה שהעניקה.

לא נתנו לה את ההזדמנות להתקדם המערכת הצהלית על רקע היותה אישה, ולמרות שהבג"צ היה בסימן שאלת אליס מילר ובאווירתה ברצון להביא לסדרי גודל חדשים ושונים, הדבר לא צלח.

פסקי דין הדומים לפסק שטולברג גורמים לנו לתהות, האם באמת השוויון בין המינים ובמיוחד במערכת צבא הגנה לישראל, הולך קדימה ומתקדם או שנעצר במקומו מאז בג"צ אליס מילר אשר טלטל את המדינה.

¹⁰ מתוך אתר "Ynet" פוליטי מדינה, הכתבה: "בגצ דחה בקשת חיילת לשרת במערך נ"מ קרבי" לדבריה של יערה שטולברג

¹¹ מתוך אתר "Ynet" פוליטי מדינה, הכתבה: "בגצ דחה בקשת חיילת לשרת במערך נ"מ קרבי", לדבריה של יערה שטולברג

ספרות אקדמית

נושא גיוס הנשים לצבא הגנה לישראל הוא נושא מדובר מאוד בימינו שניתן לבחון מכמה היבטים שונים. לדוגמת הבט עליית שיעור פתיחת התפקידים המשמעותיים לנשים בצה"ל, המחיר הפיסי שעל הנשים יש לשלם או אפילו על השאלה האם פתיחת תפקידים חשובים בצה"ל לנשים מאפשר להן תפקידים משמעותיים בשלב מאוחר יותר בחייהם, האזרחות בחברה הישראלית. כל זאת ועוד אציג בפרק הנ"ל ספרות אקדמית.

מבג"צ מילר לימינו - מגמת השינוי

בעקבות בג"צ אליס מילר שקידם לראשונה פתיחת תפקיד חשוב לנשים במערכת הצהלית (טיס), והתקבלות התיקון לחוק שרות הביטחון אשר קבע כי אישה כמו גבר יכולה למלא כל תפקיד בשרות הצבאי שלה, יחסו של צה"ל לתפקידי הנשים בצה"ל השתנה. לאחר שנפתח לראשונה הטיס, נפתח בהדרגה 14 תפקידי לחימה ומקצועות לחימה חשובים לנשים: לדוגמת לוחמות נ"מ, לוחמות בגדודים מעורבים, לוחמות רפואיות וכדומה.¹² אחד מהדברים הבולטים שהתרחשו בתחילת שנות ה-2000 הייתה הקמת גדודי חי"ר מעורבים של נשים וגברים כאחד - דבר אשר הראה, כי אפשר גם אחרת. בשנת 2004 הוקם הגדוד הראשון "קרקל" ומאז שיעור המקצועות הצבאיים הפתוחים לאישה רק בעלייה מתמדת. נאמר במאמר של "המכון הישראלי לדמוקרטיה":¹³ "בשנות ה-80 היו פתוחים לנשים 55% מהתפקידים בצלל, בשנת 1995 עמד כ-73%, בשנת 2005 כ-88%, ומשנת 2012 92% מהיחידות פתוחות לפניהן. נתון נוסף הנאמר במאמר הוא על מספר הלוחמות בזרוע היבשה בשנים 2013-2017 שעלה ב-350%, ומשנת 2005 מספר הלוחמות הכפיל עצמו פי 7. במקביל הייתה גם ירידה בשיעור הנשים המשרתות בתפקידי פקידות.

סוגיית המחיר הפיזי

נשים המתגייסות לתפקידים קרביים מודעות ל"מחיר הפיזי" אותן הן

¹² ראה בנספחים {נספח 1} את טבלת מקצועות הלחימה שנפתחו לנשים במהלך השנים מתוך האתר "המכון הישראלי לדמוקרטיה"

¹³ מתוך האתר "המכון הישראלי לדמוקרטיה", המאמר: "שרות נשים בצה"ל: בין צבא העם לשוויון מגדרי, פרלמנט, גליון 81

עלויות לשלם בעקבות שרותן בתפקיד. ממחקרים עולה כי בשל הפן התחרותי אצל הנשים והרצון שלהן כי אפשר גם אחרת וכי הן יכולות, הן מוכנות לשלם מחיר של בעיות גופניות רפואיות חמורות ובלתי הפיכות. מחקר נרחב שנעשה על ידי קבוצה של רופאים ופיזיולוגיים על ההבדלים הפיזיולוגיים בין המגדרים השונים בעשור השלישי לחייהם עלה והובן כי אימון וכושר גופני נכון הוא לא הדבר שיעזור לנשים "להתעלות" מעל הגברים, וכי עדיין ישארו הפערים הגופניים בין המינים. הדבר בא לידי ביטוי בהוכחה בעיקר בצבא בישראל בו ניתן לשלב נשים בפעילויות צבאיות גופניות שונות אך הדבר כרוך בשינוי הנורמות ובסרגל מאמצים שונה. לדוגמה: ¹⁴ אישה לוחמת בישראל בממוצע רצה 2 ק"מ בזמן של 12.5 דקות בעוד שאצל הלוחם הזמן הממוצע הוא 9.5 דקות. משקל המשא המרבי שלוחם בממוצע יכול לשאת הוא כ-40% ממסת גופו בעוד שלוחמות יכולות לשאת בממוצע כ-30% ממסת גופן.

עולה סוגייה נוספת:

האם פתיחת תפקידים חשובים בצה"ל לנשים מעניקה להן תפקידים חשובים

בחברה הישראלית?

לאחר שראינו את הנתונים לגביי עליית שיעור המקצועות הצבאיים ותפקידי הלחימה הפתוחים בפניי נשים בצבא הגנה לישראל אנו שואלים את עצמנו, האם כל המאבק למען השוויון המגדרי בצה"ל בתפקידים השונים בין הנשים לגברים באמת תורם גם לאחר מכן בחברה הישראלית והאזרחות אשר מגיעה לאחר פרק הצבא בחיים.

עוצמתית בצבא ובחברה הישראלית - אורנה ברביבאי

בשביל לענות על הסוגיה נראה איך מהצלחה פורצת דרך בתחום הצבאי

¹⁴ ראה בספחים {נספח 2} את טבלת ההבדלים בין המינים לפי המחקר, מתוך אתר Mida, "מלחמה זה לגברים"

אצל אישה הגיעה להצלחה מסחררת בחברה הישראלית. דוגמה טובה היא אורנה ברביבאי. ברביבאי, האלופה הראשונה והיחידה עד כה בצה"ל, אשר קודמה לתפקיד זה ב-2005, מונתה לקצינת השלישות הראשית והראשונה שהייתה למפקדת חיל שאינו חיל נשים. לאחר שפרשה מונתה ליו"ר מגבית התרומות של קרן ויצ"ו בישראל, וכן מונתה למנכלית הפילנתרופית תאגידית למיזמים לאומיים. דוגמתה של ברביבאי היא למעשה דוגמה טובה לכך שנשים שמשרתות ומגיעות לקריירה פורצת דרך ומשמעותית בצבא מסוגלות להגיע למימדים גדולים לאחר מכן, בחברה במדינתנו, ישראל.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

בין המשפט העברי למשפט הישראלי קיימים הבדלים רבים לאורך

העבודה.

ראשית כל, לעניין הכללי של גיוס הנשים לצבא ולמלחמה. במשפט העברי ראינו כי גיוסן של הנשים הוא דבר שאסור בתכלית האיסור (על פי המקורות בתנך לדוגמת ספר "במדבר" או במקורות התלמודיים בגמרא). הדבר הסתכם בכך שעל פי המקורות וההלכה לנשים אסור לשרת בצבא ואף הן אינן צריכות. בניגוד לכך, במשפט הישראלי ראינו כי למרות ההבדלים בין הגברים לנשים (להלן בחוק שרות הביטחון, התשמו"-1986), נשים מחויבות על פי חוק להתגייס לצבא הגנה לישראל ואם לא בכך אז בשרות לאומי (קיימת האופציה גם לפטורים). בנוסף לכך בתנ"ך ובמקורות התלמודיים אין דוגמאות רבות לנשים אשר "פרצו את תקרת הזכוכית" והצליחו להתגייס למלחמה ולשנות נורמות בפן הצבאי. הדוגמה שהבאתי בעבודה לאישה כזו הייתה דבורה הנביאה. לעומת זאת, ע"פ המשפט הישראלי כיום אנו רואים נשים פורצות דרך בתחום הצבאי שהשפיעו גם בחברה הישראלית לדוגמת אליס מילר ואורנה ברביבאי. הבדל נוסף בין המשפט הישראלי לעברי הוא כי במשפט העברי היתר נשיאת הנשק לנשים הוא דבר היכול להתבצע (ע"פ פרשנות מסוימת, להלן מה שהצגתי בפרק מקורות תלמודיים) לצורך חיתוך (עם חרב) ולא למטרה להגן על עצמן או על סביבתן. בניגוד לכך במשפט הישראלי כיום, כולם נושאים נשק בלי יוצא מין הכלל גברים ונשים כאחד (זאת על פי חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955).

לסיכום, בסופו של יום מעמד האישה בעניין הגיוס עבר מהפכה עוצמתית, חזקה ומורגשת. לאורך כל ההיסטוריה בו האישה קיבלה את התחושה כי היא לא "טובה מספיק" כמו הגבר בשביל לצאת ולהילחם, השתנתה ובענק, ואני מקווה כי העתיד עוד צופה לנו שינויים חיוביים רבים במעמד האישה.

נספחים

נספח 1, טבלת מקצועות הלחימה שנפתחו לנשים במהלך השנים. מתוך האתר "המכון הישראלי לדמוקרטיה".

(מצוי בעבודה בפרק המשפט הישראלי, ספרות אקדמית)

מקצועות לחימה שנפתחו לנשים לפי שנים:

1995	1996	1997	2000	2001	2003	2006	2015	2017
טייסות	לוחמות במג"ב	לוחמות נ"מ, חובלות	לוחמות קרקל (גדוד מעורב ראשון), לוחמות רפואיות, מוטסות, לוחמות תותחנים	מדריכות צניחה	לוחמות עוקץ, קצינות קשר גדודיות	לוחמות איסוף מודיעין שדה	לוחמות בגדוד אריות הירדן	לוחמות בגדוד לביא הבקעה (גדוד מעורב רביעי)

נספח מספר 2, טבלת ההבדלים בין המינים לפי המחקר. מתוך אתר "Mida"

המאמר "לחימה זה עסק לגברים"

(מצוי בעבודה בפרק המשפט הישראלי, ספרות אקדמית)

המדד	לוחמים	לוחמות	אחוזים
גובה ממוצע	1.74 מ'	1.62 מ'	
משקל ממוצע	70 ק"ג	60 ק"ג	
אחוז שומן ממוצע	17	28	גבוה ב-60 אחוזים אצל הלוחמות
יכולת אירובית (סיבולת לב ריאה)			גבוהה ב-30 אחוזים אצל הלוחמים
יכולת אירובית (פעילות קצרה ועצירה)			גבוהה ב-25 אחוזים אצל הלוחמים
ריצה 2 ק"מ (זמן ממוצע)	9.5 דקות	12.5 דקות	
משקל משא מרבי ביחס למשקל גוף	40 אחוזים ממסת גוף	30 אחוזים ממסת גוף	

רשימה ביבליוגרפית

משפט עברי:

פרק התנ"ך:

1) אתר "למעשה!", <https://www.toraland.org.il/>, מאמרים/חברה-

ומשפחה/שירות-צבאי-לאומי/לשאלת-גיוס-בנות-לצה"ל

2) אתר "למעשה", [shmita.toraland.org.il/](https://www.toraland.org.il/shmita), מאמרים/כלכלה-

ומשפט/משפט-התורה/גיוס-נשים-לצבא/

3) אתר "Mako"

המאמר: [https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-](https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-b0a853cdb4aa231006.htm)

[b0a853cdb4aa231006.htm](https://www.mako.co.il/pzm-magazine/Article-b0a853cdb4aa231006.htm)

מקורות תלמודיים:

1) אתר "למעשה", מאמר [shmita.toraland.org.il/](https://www.toraland.org.il/shmita), מאמרים/כלכלה-

ומשפט/משפט-התורה/גיוס-נשים-לצבא/

2) מתוך הספר "מנחת ספיר", ע"פ הרב ארי יצחק שבט,

[asif.co.il/download/haravarishvat%20\(6\).pdf](https://www.asif.co.il/download/haravarishvat%20(6).pdf)

3) אתר "ישיבה", המאמר על פי הרב עקיבא כהנא

<https://www.yeshiva.org.il/midrash/29586>

ספרות אקדמית:

1) אתר "Ynet" [https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-](https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4891067,00.html)

[4891067,00.html](https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4891067,00.html)

2) אתר "מכון ישראלי לדמוקרטיה",

<https://www.idi.org.il/articles/20722>

3) אתר "ערוץ 7", מאמר על פי הרב ריסקין,

<https://www.inn.co.il/News/News.aspx/269323>

משפט ישראלי:

חקיקה:

1) חוק שרות הביטחון, תשמ"ו 1986,

https://www.nevo.co.il/law_html/law01/P199_009.htm

2) הספר "פרויקט צבא חברה-נשים בצה"ל"

[https://www.idi.org.il/media/4741/](https://www.idi.org.il/media/4741/pdf)

3) בג"צ אליס מילר, ערך בויקיפדיה

<https://he.wikipedia.org/wiki/בג%22אליס מילר>

4) אתר "רגעים היסטוריים" המאמר,

<http://www.historicalmoments2.com/> ומהפיכה-הפמיניסטית-

של-אליס-מילר

(5) אתר "אורט", ערך אזרחות, מאמר

<http://www.historicalmoments2.com/>

של-אליס-מילר

(6) אתר "Nevo", פסק דין בג"צ אליס מילר, מאמר

https://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwizjf_rvcfAhWCJVAKHeE-DrlQFjABegQICRAB&url=http%3A%2F%2Fwww.nevo.co.il%2Fpsika_word%2Felyon%2Fpadi-nh-4-094-l.doc&usq=AOvVaw1ri3NghWRiQ_tPeTZV2KTB

https://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwizjf_rvcfAhWCJVAKHeE-DrlQFjABegQICRAB&url=http%3A%2F%2Fwww.nevo.co.il%2Fpsika_word%2Felyon%2Fpadi-nh-4-094-l.doc&usq=AOvVaw1ri3NghWRiQ_tPeTZV2KTB

https://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwizjf_rvcfAhWCJVAKHeE-DrlQFjABegQICRAB&url=http%3A%2F%2Fwww.nevo.co.il%2Fpsika_word%2Felyon%2Fpadi-nh-4-094-l.doc&usq=AOvVaw1ri3NghWRiQ_tPeTZV2KTB

https://www.google.co.il/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwizjf_rvcfAhWCJVAKHeE-DrlQFjABegQICRAB&url=http%3A%2F%2Fwww.nevo.co.il%2Fpsika_word%2Felyon%2Fpadi-nh-4-094-l.doc&usq=AOvVaw1ri3NghWRiQ_tPeTZV2KTB

פסיקה:

(1) אתר "Ynet", מאמר <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3051999,00.html>

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3051999,00.html>

(2) אתר "פסיקה", www.psika.net/298037-7144.html

(3) אתר "Nevo",

https://docs.google.com/document/d/1sF3_6er5Q4Vyz1CBZDeauqNtW7Vq3w0y-mwNauGRjJ4/edit

https://docs.google.com/document/d/1sF3_6er5Q4Vyz1CBZDeauqNtW7Vq3w0y-mwNauGRjJ4/edit

ספרות אקדמית:

(1) אתר "המכון הישראלי לדמוקרטיה"

<https://www.idi.org.il/parliaments/22242/22247>

(2) אתר "ישראל היום", כתבה

<https://www.israelhayom.co.il/article/619937>

(3) אתר "Mida", <https://mida.org.il/2014/06/18/> לוחמות-בצהל/

